

Iedod ciemiņam mazo pirkstīņu

■ MAIJA MEDNE,
Dabas aizsardzības pārvalde

Mūsdienu dzīves ritmi ir strauji gan cilvēku pasaulei, gan tur, kur divkājainais radības kronis ieskatās retāk kā ikrīta avīzē, proti, - dabā. Cilvēki bieži nepamana, kā mainās visa dzīvā radība: apdzīvo arvien plašākus areālus vai izvēlēt no esošajiem. Mainoties klimatam un dzīves apstākliem, ceļo arī sugas. Tā, piemēram, reti kurš makšķernieks zina, ka tādas zivis kā līdakas, raudas un karūsas nav bijušas Latvijas upju iemītnieces vienmēr, bet gan caur Daugavu un Dnepru no Melnās jūras baseina ieceļojušas Ledus laikmeta beigās. Patiesībā liela daļa Latvijā sastopamās augu un dzīvnieku sugas ir agrāk vai vēlāk ieceļojušas, atradušas te mājas un veido mūsu bioloģisko daudzveidību. Taču ne vienmēr viss ar šiem ciemiņiem ir tik vienkārši...

Agresīvie svešinieki

Ar jēdzienu "bioloģiskā daudzveidība", kas nozīmē visu dzīvo būtņu daudzveidību uz zemes, iekļaujot sēnes, augus, mikroorganismus, dzīvniekus utt., mēs saskaņamies regulāri. Taču salīdzinoši nesen ir parādījies jauns jēdziens, kas iet roku rokā ar bioloģiskās daudzveidības palielināšanās vai samazināšanas norisēm, proti, "invazīvas sugas", ar ko saprot dzīvniekus, augus un citas dzīvās radības formas, kas, nonākušas svešā vidē, kļūst agresīvas, izspiež tur jau esošās vietējās sugas un strauji ieņem teritoriju. Līdz ar to var izrādīties, ka sugu pārvietošanās ir kā runga ar diviem galiem, - no vienas puses jauna suga teritorijā palielināti bioloģisko daudzveidību, no otras puses - ciemiņš iejūtas tik labi, ka iznīcina daudzas jau esošās sugas, atņemot tām dzīves vietu.

Labas mājas visiem

Latvija sava ģeogrāfiskā novietojuma dēļ vienmēr ir bijusi ipaša - gan lielvaru ietekmes zonā, gan dabas likumos. Latvijā ir pietiekami labi dzīves apstākļi gan raksturīgām ziemeļu sugām, piemēram, Dortsmana lobēlijai, un ziemeļu upesperēlēni, gan tām, kas lielākoties mājo dienvidos, piemēram, villainajai gundegai un vidējam dzenim. Tādēļ arī Latvijā nereti satiekas un uz dzīvi iekārtojas invazīvās sugas pat no loti tāliem pasaules nostūriem.

Amerikas onkulī ar labiem nolūkiem

Samērā garu sarakstu ar invazīvām sugām Latvijā veido ieceļotāji no tālā Amerikas. Sākums, protams, visam bijis pilnīgi nevainīgs. Kanādas zeltgalvīte kādreiz ievesta Latvijā kā dekoratīvs augs, taču tagad tā lielā skaitā rotā Rīgas nomales un citus reģionus. Ar lielo stublāju zeltgalvīte no māc visus nelīela auguma augus un izkonkurē arī lieklus cīnā par augsnē esošajām barības vielām. Arī tās labiem nodomiem savulaik Latvijā tika ievesta Amerikas ūdele. Šī dzīvnieka kažoks ir pieprasīts, tādēļ to audzēja kažokādu fermās, taču dažām ūdelei izdevās izbēgt. Izrādījās, ka Latvijas un citu Eiropas valstu klimats ir gana pie mērots Amerikas ūdelei, un tā uzsāka savu asinspīti uz zemes ligzdojošo putnu ligzdās. Ornitologi šausmās noelšas par izpātītajām ligzdām un nokostajām pilēm, kūriem, zirniem, kaijām un nadzīgi izliek speciālās pilu mājinās, kur plēsoņa netiek klat. Ame-

Kinas cimdiņkrabis var pārvietoties pret straumi līdz pat 2000 km attālumā. Attēlā redzamais individuāls noķerts zinātniskās zvejas tīklos pagājušā gada vasarā Kolkā.

rikas ūdele arī veiksmīgi patriekusi no Latvijas šejiņieti - Eiropas ūdelei.

Iekarotāji no austrumiem

Spēcīgi sevi piesaka netikai rietumi. Arī mūsu Austrumu kaimiņi ir naski celotāji un vēlas apgūt plāšas teritorijas. Visskarbākās sekas, šķiet, izraisījis Sosnovska latvānis, ko pie mums ieveda 1948. gadā kā lopbarības augu, taču tas strauji savairojās un tagad ik gadu rūpējas par darbu nevien lauksmiņniekiem un dabas aizsardzības speciālistiem, bet arī medikiem.

No Vladivostokas, Dienvidķīnas un Taivānas puses pie mums arvien biežāks viesis ir Kinas cimdiņkrabis, ko zvejnieki noķer tiklos gan jūrā, gan upēs, piemēram, Ventā. Diemžēl savairošanās gadījumā tas var nodarīt arī ievelājumu postu - posmkājim loti patīk rakāties, tas var sarakt savas ejas un alas dambjos un aizsprostos, kas var neizturēt palu ūdeņus.

Tācū ne vienmēr svešo sugu invāziju sākums ir tik nevainīgs. Arvien biežāk parādās ziņas, ka atkal kādā Latvijas upē, ezerā vai dīķos atrasti sarkanauši bruņurupuči, lai arī tie nekad šeit nav dzīvojuši, - to dzimtenei ir Amerika. Patiesībā cilvēki nopērk zooveikālu bruņurupuci, patur gadu, divus vai trīs, tad bezatbildīgi izlaiz kādā ūdenstilpnē. Zinātnieki jau noskaidrojuši, ka sarkanauši var tīri labi izdzīvot Latvijas klimatā. Kas zina, varbūt pēc gadiem tie spēs arī veiksmīgi vairoties un padzīt šejiņieti - mūsu pašu

kāpu biotopus un retu augu, piemēram, Lēzela vīrceles un jūrmalas zilpodzes augenes. Bet viss iesākās tik nevainīgi - ar ciemošanos kādā mazādārziņā vai pilsētas parkā.

Cilvēka atvestie un pamestie

Lielākoties cilvēks pats ir atbildīgs par šādu situāciju. Liela daļa sugu atceļo uz jaunām dzīves vietām pa jūru - Kinas cimdiņkrabi, Baltijas jūras krastā ierastās jūras ziles - nelielu vēziši atvesti uz Latviju ar kuģu balasta ūdeņiem. Lieklā daļa svešo augu ievesti dekoratīviem nolūkiem, taču cilvēks nav novērtējis svešinieku spējas iejusties un pielāgoties.

Tācū ne vienmēr svešo sugu invāziju sākums ir tik nevainīgs. Arvien biežāk parādās ziņas, ka atkal kādā Latvijas upē, ezerā vai dīķos atrasti sarkanauši bruņurupuči, lai arī tie nekad šeit nav dzīvojuši, - to dzimtenei ir Amerika. Patiesībā cilvēki nopērk zooveikālu bruņurupuci, patur gadu, divus vai trīs, tad bezatbildīgi izlaiz kādā ūdenstilpnē. Zinātnieki jau noskaidrojuši, ka sarkanauši var tīri labi izdzīvot Latvijas klimatā. Kas zina, varbūt pēc gadiem tie spēs arī veiksmīgi vairoties un padzīt šejiņieti - mūsu pašu

sugām ir grūti prognozējama un joprojām var diskutēt, kā sugu ceļošana būtu noritējusi, ja nebūtu iejaucies cilvēks ar saviem ekonomiskajiem nolūkiem. Potenciāli invāzīvo sugu saraksts Latvijā ir pietiekami garš, bet kā izvērtīties svešo sugu izplatība, rādis laiks. Taču, kamēr valsts domā, kā veiksmīgā apkārot latvāņus, zemnieki - kartupeļu lapgraužus, bet ornitologi - Amerikas ūdeles, padomā, vai arī tu neesi piedalījies bioloģiskās daudzveidības veicināšanā! Ja tā noticis, atliek cerēt, ka neesi papildinājis Latvijas sugu skaitu ar kādu eksotisku un agresīvu noskaņotu rāpuli vai lakstaugu!

Kartupeļu lapgrauzis, tautā zināms kā Kolorādo vabole, ieceļojis Latvijā no Dienvidamerikas

Divas konvencijas – viena daudzveidība

Valstis, kas pievienojūšās Riodežaneiro konvencijai, ar to ne vien uzņemas saistības rūpēties par bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu pašu mājās, bet sniegt arī savu ieguldījumu dabus daudzveidības saglabāšanā pasaule kopumā. Izlikties, ka dabus norises vienā valstī neietekmē vismaz tuvākos kaiminus, ir naivi un neprātīgi.

■ GUNTA GABRĀNE,
Mag. biol.

■ GITA RUDZĪTE,
Mag. biol.
Dabas aizsardzības pārvalde

Cilvēkiem šķiet, ka, pieliekot pie auss glīmeža čaulu, var dzirdēt jūras šalkonu, tādēļ tas kļuva iecienīts suvenīrs un gandrīz pilnībā tika iznīcināts.

iznikšana un kurām kaitē vai var kaitēt tirdzniecība ar tām (tās ieklautas Vašingtonas konvencijas 1. pielikumā, piemēram, lieli kakveidīgie, krokodili, papagaili, plēsīgie putni, primāti, degunradži, ziloni). CITES konvencijas stingrā sugu izmantošanas un tās regulēšanas metode ir visātrākā un iedarbigākā metode reto sugu saglabāšanā ilgtermiņā.

Sugu saglabāšana to dabis-kājās dzīvotnēs ir cilvēka interesēs, jo tiek saglabāts unikāls un neatkārtojams genētiskais materiāls, kas pēc vairākiem gadu tūkstošiem varbūt būs vienīgais cilvēka izdzīvošanas avots.

Arī Latvijā ir sastopami daudzi Vašingtonas konvencijas aizsargāti augi un dzīvnieki, piemēram, mēlnie stārkī, visi puķeidiņi un pie-kūneidiņi putni, vilki, lūši, uđri, visi orhideju dzimtas augi. Naktsvijoles ir īpaši apdraudētas plašās tirdzniecības dēļ. Ziedu tirgotāji nereti plūšo trauslo, smaržīgo ziedu, ne-nemot vērā, ka naktsvijoles ir īoti viegli iznīcināmas, jo no sēklas dīgšanas līdz auga zie-dešanai var piet pat 10 gadi.

Pēdējo nepilnu trīs gadu laikā Latvijas multa ir konfis-cējusi 24 gliemežvākus, 19 korallus, 15 čūskas alkoholā, piecus krokodilu izbāžņus, divus krokodilādas izstrādājumus un vienu lāču ādu. Arī tu vari veicināt bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu, izvēloties legāli iegūtus ceļojumu suvenīrus, kas nav izgatavoti no apdraudētajām un intensivai tirdzniecībai pakļautām augu un dzīvnieku sugām!

Kaimanu krokodils ir Vašingtonas konvencijas suga. Attēlā redzamais rāpusis konfiscēts Dānijā un izglītojós nolūkos nodots Latvijai.

Dabas daudzveidības avīze

Izdevēji: Latvijas Dabas fonds,
Dabas aizsardzības pārvalde

Projekts "Starptautiskās bioloģiskās daudzveidības dienas popularizēšana Latvijā"

Latvijas Dabas fonds

Raiņa bulvāris 31-6, Rīga
Tālrunis: 7830999, www.ldf.lv, ldf@ldf.lv

Dabas aizsardzības pārvalde

Eksporta iela 5, Rīga, tālrunis: 7509545,
www.dap.gov.lv, dap@dap.gov.lv

Bioloģiskās daudzveidības aizsardzību Latvijā līdzfinansē Latvijas Vides aizsardzības fonds.

APMAKSĀTS IZDEVUMS